

*Régiók Európája,
az Európai Unió
regionális politikája*

Budapest 2002

Az MTA Regionális Kutatások Központjának
szakértői közreműködésével jött létre
Aktualizálta: SZALAY LÁSZLÓ

RÉGIÓK EURÓPÁJA, AZ EURÓPAI UNIÓ
REGIONÁLIS POLITIKÁJA

Felelős kiadó: *A Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma*
Tipográfia, nyomdai előkészítés: *TypoColor Bt.*
1033 Budapest, Harang u. 16. Telefon / fax: 242-03-08

1. Régió, regionalizáció, regionalizmus

A régió alatt egyedi sajátosságokat felmutató, valamilyen közös jellemzőket magában foglaló s ezek alapján földrajzilag elhatárolható területi egységet értünk. A régiók létrejöhetnek politikai okok következtében, amikor egy adott állam területén belül, az állami feladatok tehermentesítésére, a különböző közigazgatási funkciók elosztására földrajzilag elhatárolt területi – tartomány, megye, járás – egységek kialakítása történik meg. A gazdasági okok is hozzájárulhatnak a régiók kialakulásához. Hiszen az azonos – pl. bányászat, turizmus – gazdasági szerkezet vagy éppen a jelentős – pl. innovációs zónák, fejlődési területek – gazdasági potenciál s egyben valamilyen ökonómiai – pl. beszállítói kapcsolatok, termelési együttműködés – elvek alapján is kialakulhat a térségi összetartozás, amely aztán sajátos gazdasági arculattal rendelkező területi egységet különít el. A kulturális értékek azonossága, azok alkotóelemeinek fenntartása, szintén meghatározója lehet valamely területi egységnek. Így a homogén értékek – pl. nyelv, vallás, szokások, történelmi értékek, társadalmi kapcsolatok, szerveződések – tartós jelenléte szintén régióképző tényezővé válhatnak. S végül a fejlesztés, a jövőépítés érdekében is lehatárolhatnak területi egységeket, amelyek a sajátosságaik – pl. általános elmaradottság, ágazati válság, munkanélküliek magas aránya, egyoldalú gazdasági szerkezet stb. – miatt, egységes megújításra szorulnak. Ezek a tervezési-fejlesztési régiók.

A régiók tehát számos tényező alapján alakulnak ki, illetve szerveződhetnek meg. Az európai országokban a régiók létrejöttek, s egyben jogosítványaiknak is, több csoportja ismert.

Az első csoportot a föderalista (szövetségi) államok (Németország, Belgium, Ausztria) alkotják, ahol a tartományok a történelmi hagyományok következtében nagyfokú önállósággal rendelkeznek, s „önkéntes” szövetséget alkotnak. A tartományok saját választott parlamenttel rendelkeznek, saját jogon hoznak rendeleteket. A szövetség, a központi kormányzat a közös ügyek szabályozását, a közös feladatok elvégzését végzi.

A régiók kialakításának a másik módja a regionalizáció: ekkor „felülről lefelé”, azaz a központi kormányzat kezdeményezésére történik meg a megfelelő önállósággal rendelkező területi egységek kijelölése. Az ún. regionalizált államokban (Olaszország, Spanyolország) létrehozott területi egységek, a régiók, meghatározott autonómiával rendelkeznek, amely a közvetlenül választott népképviselőten alapul. Törvényhozó jogköreik azonban korlátozottak, és a költségvetési (pl. adókivetési) jogukat csupán a központi kormányzati szervek által jelzett keretek között gyakorolhatják.

A „felülről lefelé” irányuló területszervezési kezdeményezés alapján az ún. decentralizált államokban (Franciaország, Portugália, Finnország, Svédország) jöttek létre régiók. Ebben az államszerkezetben számos közügyet telepítenek helyi, illetve regionális szintre, amiket vagy választott, vagy kinevezett szervekre bíz a központi állam. A származtatott jogköröket azonban vissza lehet vonni, azokat különböző feltételek között mérsékelni lehet.

S végül beszélhetünk unitárius államokról (Nagy-Britannia, Görögország, Írország, Luxemburg, Hollandia, Dánia), ahol bár teljes vagy korlátozott önállósággal rendelkező régiók nem találhatóak, viszont a helyi önkormányzatok széles körű feladatokat kapnak, amelyek megvalósításához a központi költségvetés biztosít forrásokat. A létrehozott területi egységek, a régiók, dön-

tően tervezési-fejlesztési funkciókat kapnak, azaz egy nagyobb térség jövőbeli alakításához szükséges fejlesztések fogadásának színterei lesznek.

A regionalizáció mellett meg kell említeni a regionalizmust, mint az „alulról felfelé” irányuló területszervezési, régióalakítási kezdeményezéseket. Ezek a törekvések arra irányulnak, hogy egy-egy területi egység sajátossága, kulturális-etnikai adottságai határozottan érvényesüljenek az állam területi beosztásában. Ezek a szubnacionális szintről érkező követelések a régióalakítás s egyben a decentralizáció rendező elvei is. A regionalizmus a hetvenes években bontakozott ki Nyugat-Európában, és számos esetben szerencsésen találkozott a regionalizációs törekvésekkel (Spanyolország, Olaszország, Belgium), így erősítette a kialakítandó régiókat, elősegítve azok lehatárolását, illetve szervezeti-intézményi rendszerének megteremtését.

Az európai integrációt a regionalizáció és a regionalizmus együttesen erősíti már a kilencvenes évektől. Ezeknek a folyamatoknak a következménye, hogy létrejön a nemzeti határokat túllépő – szupranacionális – új szakpolitika. A regionális politika az Európai Uniót területi szinten szemléli, s annak fejlesztését a regionális különbségek mérséklésében határozza meg, természetesen a regionális érdekek nemzetközi szintű együttműködése révén. Európa fejlődésében a regionális, tehát a nemzeti állam alatti szint szerepe felerősödik, s fokozatosan megkezdődik a Régiók Európájának formálódása, amelyben meghatározó tényező az Európai Unió regionális politikája.

2. A regionális politika története

A Római Szerződésben (1957) már megfogalmazódik, hogy a nyugat-európai integráció nem képzelhető el a regionális különbségek mérséklése nélkül, hiszen a területi egységek közötti jelentős fejlődésbeli eltérések akadályozzák az áruk, a szolgáltatások, a tőke és munkaerő szabad áramlását. A hatvanas évek erőteljes gazdasági növekedésében a területi kérdések nem kerültek felszínre, ugyanakkor 1964-ben az EU Gazdasági és Szociális Bizottságának egyik feladataként megjelenik a regionális politika, és 1967-ben ennek szervezésére önálló főigazgatóság alakult.

A területi különbségek a Közösség bővítésének előkészítésekor kerültek igazán felszínre, hiszen az akkor újonnan csatlakozó országokban (Nagy-Britannia, Írország, Görögország) jelentős regionális fejlettségbeli különbségekkel kellett számolni, amelyek mérséklése szükségessé vált. Az 1972-es Párizsi Csúcsértekezleten született döntések mentén határozták el, hogy közösségi (pénzügyi) eszközök igénybevételével kell elősegíteni a szerkezeti (strukturális) és területi aránytalanságok mérséklését, illetve megkezdődött az akkor belépett tagországok területi politikájának egyeztetése, amely egybeesett a Közösségek hasonló törekvéseivel. 1975-ben létrehozták az Európai Regionális Fejlesztési Alapot (ERDF), amelynek működése során 1975–1988 között 24,4 milliárd ECU-t (kb. 22 milliárd USD-t) fordítottak mintegy 41 ezer közösségi strukturális beruházás finanszírozására. Ez alatt a másfél évtized alatt az ERDF forrásaiból 873 ezer munkahely létesült vagy maradt fenn Nyugat-Európában. A fejlesztések 80%-át infrastrukturális beruházások tették ki, a legnagyobb összeget

Olaszország és Nagy-Britannia használta fel, bár később, 1988-ban már Spanyolország volt a második legnagyobb felhasználó.

A Bizottság 1999. évi, regionális politikai beszámolója szerint a strukturális támogatásoknak köszönhetően 1989–1996 között az 1. Céltüzés hatálya alá tartozó régiókban 63%-ról 69%-ra nőtt az egy főre eső GDP, azaz közelített a közösségi átlag 75%-ához. A Kohéziós Alap jelentős mértékben járult hozzá Írország, Portugália, Görögország és Spanyolország GDP növekedéséhez, az előbbi három ország esetében éves szinten a növekedés 10%-os volt, ehhez a közösségi támogatások legkevesebb 1%-kal járultak hozzá.

A további bővítések (Spanyolország, Portugália 1986), valamint a regionális folyamatok hatásának felismerése indította el a regionális politika átfogó reformjának előkészítését és kidolgozását. Az Egységes Európai Okmány (1987) konkrétan, új politikaként nevesíti a közösségi politikák között a regionális politikát, és kiegészíti a Római Szerződést a gazdasági és szociális kohézióról szóló címmel, azaz a 130/a–130/e cikkellyekkel. A regionális politika céljaként a gazdasági és szociális kohézió erősítését jelölték meg, mint a majdani gazdasági és pénzügyi unió feltételét. A regionális politikát 1988-ban reformálták meg. Ennek keretében emelték az ERDF támogatási alapját. Elhatározták, hogy a területi folyamatok alakításához felhasználható további alapok [Európai Szociális Alap (ESF) 1960, Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EAGGF) 1962; Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERDF) 1975, majd az ezzel kibővült Halászati Pénzügyi Alap (FIFG) 1993] között erősítik a koordinációt. Az együttesen Strukturális Alapoknak nevezett pénzügyi források nem az egymástól független projekteket, hanem az átfogó programokat támogatják. A Strukturális Alapok felhasználását tehát 1988-ban újraszabályozták, amikor is öt célkitűzést

határoztak meg. Ezeket 1993-ban kismértékben megváltoztatták, majd a további bővítések (Ausztria, Svédország, Finnország 1995) hatására 1995-ben a fent említett FIFG-vel egészítették ki. Ugyancsak a reform részeként költségvetési időszakokat határoztak meg (1988–1993, 1994–1999, 2000–2006), amelyekben előre kijelölték a fejlesztési célkitűzéseket, valamint az azokhoz rendelt támogatások összegét és felhasználásuk módját.

Az Európai Unió létrehozását kimondó, annak működését és elveit meghatározó Maastrichti Szerződés (1992) a regionális politika általános céljait a fenntartható, kiegyenlített és hosszú távú gazdasági és szociális fejlődés biztosításában, a belső határok nélküli gazdasági tér megteremtésében és a gazdasági, valamint a szociális kohézió erősítésében határozta meg. Ezeket a célokat a területfejlesztés számára az alábbiakban konkretizálta:

- az egyes, eltérő adottságú régiók fejlettségbeli színvonala közötti különbségek csökkentése, különösen (az Unión belül) viszonylagosan hátrányos helyzetben levő, valamint vidéki térségek megsegítése érdekében,
- a transzeurópai hálózatok /TEN/ kiépítése és fejlesztése (közlekedés, energia és távközlés),
- a környezet minőségének megőrzése és javítása,
- a természeti erőforrások racionális és körültekintő felhasználása,
- a nemzeti és regionális sokszínűség megővése,
- a minőségi oktatás és képzés fejlesztése.

Az Európai Unió létrehozását kimondó Maastrichti Szerződés alapelveiben szereplő regionális politikai célok hosszú távon érvényesülnek, s azok nem csak az Unió országainak területfejlesztési célkitűzéseit határozzák meg, hanem a tagjelölt országokét is, s végső soron valamennyi európai ország területfejlesztési politikájára hatnak, formálják annak módszereit is. Az Unióban a Maastrichti Szerződésben foglaltak alapján az 1994–1999 közötti költségvetési időszakban alakult ki a regionális politika támogatásának új eszköz- és intézményrendszere, amely a fenti célok megvalósítását szolgálja.

3. A regionális politika alapelvei és célkitűzései

Szubszidiaritás és decentralizáció

A szubszidiaritás fogalma azt jelenti, hogy a döntéseket és a végrehajtást arra a területi szintre kell helyezni, amely a legnagyobb átlátással és kompetenciával rendelkezik a feladat megvalósításához. A magasabb szintű szerv nem intézkedhet olyan esetben, amikor az adott célkitűzést – eredménnyel – az alacsonyabb szinten is el lehet érni.

A szubszidiaritás és decentralizáció az Unió regionális politikájának elsődleges alapelvei, hiszen az integráció ezek segítségével nem csak azt érheti el, hogy a helyi szintek felelőssége növekszik, hanem azt is, hogy minél több helyi, település- vagy régió-szintű elképzelés (igény) s egyben erőforrás jelenjen meg, aktivizálódjon. A helyi, térségi kompetencia erősítése azért is fontos, hogy a nemzeti szint valóban az egész országot érintő, átfogó koncepciók kimunkálására és megvalósítására tudjon koncentrálni, lehetővé téve ugyanakkor azt is, hogy az átfogó (nemzeti és uniós) fejlesztési koncepcióval összhangban a határok mind a tagországon belül, mind annak határain kívül átléphetők legyenek. A fejlesztési programokban a területfejlesztés tényleges egységei kerülnek egymással közvetlen kapcsolatba. A nemzeti szint egy másik összefüggésben, a finanszírozásban is megjelenik, ott segítve a területi egységeket, azok céljainak megvalósítását.

Partnerség

A partnerség együttműködést jelent a célkitűzésektől a programok megvalósításáig, a különféle szintek (EU, ország, terület-régió, település) szereplői között.

A partnerség elve arra épül, hogy a területi egységek, azaz a régiók és a települések működése, fejlesztése csak akkor valószínűleg hatékonyan – s egyben a szubszidiaritás elve is akkor érvényesülhet –, ha a szereplők folyamatosan és rendszeresen együttműködnek, közöttük célorientált kapcsolatok alakulnak ki. Az együttműködés vertikális metszete, hogy az Unió, a tagországok, azok régiói, annak egységei, a települések a célkitűzéseket és az azokra épülő terveiket az érintett szereplők (gazdasági, társadalmi) bevonásával közösen dolgozzák ki. Az alsó szint kezdeményező szerepe érvényesül, míg magasabb szinten már a regionális és a nemzeti funkciókból következő orientáció és koordináció jelenik

meg. A térségi kapcsolatok, azaz a régió–régió, valamint a település–település viszonylatok (pl. transznacionális térségi együttműködések, határmenti térségek, ezen belül a települések vagy kisebb térségek együttes fejlesztése, a közös jövőbeli kapcsolatok kidolgozása) szintén fontos metszetei a vertikális együttműködésnek.

Az Unióban a területfejlesztés vonatkozásában az elsődleges kedvezményezett a régió, a regionális szint. Fontos ezért tehát az, hogy a régió és annak alkotó egységei – a települések, a kistérségek, a gazdasági és társadalmi szereplők – között a partnerség miként érvényesül. Kedvezőtlen esetben például éppen a megvalósító település akadályozhatja a programot – amennyiben utólag érdekeivel ellentétesnek ítéli – korlátozhatja a regionális célok érvényesülését s egyben a támogatások fogadását.

A horizontális együttműködés azt jelenti, hogy a helyi, térségi szereplők együtt alakítják ki jövőképeiket, annak megvalósítási programjait, azok intézkedéseit, együtt végzik az ellenőrzést és az eredmények regisztrálását. Az aktív vertikális és horizontális együttműködés egyik fókuszpontja a fejlesztést fogadó régió lehet. Hiszen egyrészt közvetíthet a résztvevők között (elképzelések gondozása, azok kidolgozása, fejlesztési koncepció ápolása), mint versenysemleges szereplő (nem gazdasági egység, illetve a települési érdekeket semlegesítheti), ugyanakkor döntőnként is felléphet a megvalósítók között (regionális közbeszerzés vagy a fejlesztések elosztása), éppen a közösségi érdekek (választott képviselő esetén beszámolási kötelezettséggel) határozott érvényesítésével.

Programozás

A fejlesztési stratégiák partnerségen alapuló kidolgozása, ezek megvalósításának egyértelmű célkitűzési rendszere, a fejlesztések egymásra épülése, időbeli ütemezése jelenti a programozást.

A programozás elve az Unió regionális politikájában azt szolgálja, hogy ne egy-egy projektet (azaz egy-egy létesítményt, egy-egy akciót) támogassanak, hanem a területrendszer egészének vagy annak meghatározott alrendszerének fejlődését befolyásoló célkitűzéseket vagy azok sorozatát. A fejlesztési stratégia tartalmazza a szereplők által kitűzött jövőbeli célok rendszerét, amelyben megjelennek a magasabb területi egységek elképzelései is, így a regionális és a nemzeti szintek. A területfejlesztési stratégia számára olyan célrendszert kell kidolgozni, amely „fent” a makrogazdaság prioritásaihoz kapcsolódik, míg „lent” a területi egység, így a régió fejlesztési elképzeléseit jeleníti meg.

A stratégia fejlesztési célkitűzésekből áll, amikhez programok rendelhetők, mint a megvalósítás konkrét elemei, objektumai. A programok aztán materializálhatók, hiszen meghatározhatók például a létesítmények, az érintett szervezetek, s mindezekhez a megvalósítók (kivitelezők) és a források (finanszírozók) is hozzárendelhetők. Az is kimutatható, hogy milyen területi hatások, eredmények érhetőek el a megvalósítással (monitoring). A programozás tehát célorientált folyamat, amelyben a lépések szigorú sorozata követi egymást a célkitűzéstől a megvalósításig. Ez a rendszerezés és rendszerezettség lehetőséget nyújt a források alapos áttekintésére, koordinálására, azok időbeli ütemezésére s a felhasználási szakaszhoz kapcsolódó ellenőrzésekre.

Koncentráció és adicionalitás

A koncentráció és adicionalitás azt jelenti, hogy a Közösség által nyújtott pénzügyi támogatást az adott országnak vagy területi egységnek, annak szereplőinek ki kell egészíteniük saját hozzájárulás biztosításával. A támogatásokat azon régiókban kell felhasználni, ahol a legnagyobb az elmaradottság. Mindezeket túl a támogatásokat be kell illeszteni a Közösségnek a tervidőszakra meghatározott támogatási rendszerébe, összhangban az integráció elveinek érvényesítésével.

A fejlesztés pénzügyi erőforrásait az Unió nem biztosítja teljes egészében, ahhoz a területi szinteknek, illetve a területfejlesztés szereplőinek hozzá kell járulniuk, azaz saját forrásokra is szükség van, a támogatások kiegészítésre szorulnak. A regionális politika támogatási rendszere nem azt jelenti, hogy az adott ország területfejlesztési támogatási rendszerét az Európai Unió forrásai helyettesítik, csupán kiegészítik azokat. A tagországoknak a területfejlesztés támogatási rendszerét a korábbi szinten kell tartani, és általában elvárás, hogy az adott program finanszírozásának legalább a felét a tagország vállalja. A kevésbé fejlett országok esetében a hozzájárulás mértéke minimum 20%-ot tesz ki.

A társfinanszírozás közvetlenül a tagországok költségvetését érinti, viszont a közösségi támogatások bevételeként a régiókban jelennek meg. A nemzeti költségvetést terhelik tehát a támogatásokkal együtt jelentkező hozzájárulások, míg a bevételi oldalt csak közvetetten és lényegében hosszabb távon befolyásolják (a GDP-növekedés hatására meginduló adóbevételek csak évek múlva jelentkezhetnek). Mindez arra ösztönöz, hogy a helyi, térségi szereplők is kövessék nyomon saját forrásaik felhasználását, éppen azok koordinált hasznosítása érdekében.

A koncentráció és az addicionalitás célja tehát kettős: egyrészt az adottságok felismerése és erősítése (koncentrálni), ezzel is hozzájárulva a fejlesztési célkitűzés megvalósításához, mérsékelve ezzel a párhuzamosságokat, a pazarlást és az elaprózottságot. Másrészt olyan területi egységek kialakítására szolgál, ahol azonos vagy nagyon hasonló problémákkal küszködnek (pl. alacsony jövedelmi szint, magas munkanélküliség stb.). Ezzel elérhető, hogy statisztikailag is meghatározhatóak lesznek azok a területek, amelyek a legkedvezőtlenebb helyzetben vannak, ahová a forrásokat koncentrálni kell. Így könnyebben regisztrálhatóak a beavatkozások következményei, eredményei.

Az Európai Unió központi statisztikai szervezete, az EUROSTAT által 1988-ban kidolgozott területi statisztikai egységrendszer, a NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) arra szolgál, hogy az eltérő fejlettségű területeket egységekbe lehessen sorolni, egységes szempontok alapján elemezni, majd támogatni. A NUTS rendszer ötszintű hierarchikus osztályozással dolgozik, három ebből a regionális, kettő pedig a helyi szintre vonatkozik.

A „NUTS 1” tervezési és elemzési szintben 78 nagyrégiót határoztak meg. Ide tartoznak a kelet-német tartományok, a belga, dán, svéd, ír régiók, Wales, illetve Skócia. A „NUTS 2” szint – amely már a regionális politika, a Strukturális Alapok akcióterületének tekinthető – 210 régiót takar, köztük a spanyol, francia autonóm régiók és területek, vagy pl. a belga területi egységek, az osztrák tartományok. A „NUTS 3” pedig 1093 kisebb területi egység, pl. a francia megyék komplex gazdasági elemzésének és a speciális programok megvalósításának régiója. A NUTS szintek nem minden esetben esnek egybe a tagországok közigazgatási szerkezetével, de a NUTS 2 szintnél

törekedtek arra, hogy az a lehető legszorosabban kapcsolódjon a tagországok regionális közigazgatási szerkezetéhez.

A 2000–2006 közötti költségvetési időszakra vonatkozóan a Bizottság határozata (1999. július 1.) alapján az 1. Célkitűzés hatálya alá, mint kedvezményezett, az alábbi területi egységek tartoznak.

Németország:

Brandenburg, Mecklenburg, Chemnitz, Drezda, Lipcse, Dessau, Halle, Magdeburg, Thüringia (a volt NDK tartományok)

Görögország:

Makedónia/Anatólia, Kentriki, Dytiki, Tesszália, Ipiros, Ionia, Dytiki Ellada, Stera Ellada, Peloponneszosz, Attiki, Vorio és Notio Aigaio, Kréta

Spanyolország:

Galicia, Asturias, Castilla y Leon és La Mancha, Extremadura, Valencia, Andalúzia, Murcia, Ceuta y Melilla, Kanári szigetek

Franciaország:

Guadeloupe, Martinique, Guayana, Réunion (Franciaország tengerentúli területei, más néven DOM)

Írország:

Midlands/Western régió határvidék

Olaszország:

Campania, Puglia, Basilicata, Calabria, Szicília, Szardínia

Ausztria:

Burgenland

Portugália:

Norte, Centro, Alentejo, Algvare, Azori szigetek, Madeira

Finnország:

Ita-Suomi, Vali Suomi, Pohjois Suomi

Svédország:

Norra Mellansverige, Mellersta Norrland, Övre Norrland

Nagy-Britannia:

Dél-Yorkshire, Nyugat-Wales, Cornwall és a Scilly szigetek, Meyserside.

Fentiekén túl a Bizottság határozata alapján további hét belga, két francia (köztük Korzika), egy ír, egy olasz, egy holland, két portugál és két brit, valamint két német megye kaphat korlátozott támogatást a Strukturális Alapokból a kiváltó rendszer, az un. fokozatosan megszűnő támogatás (phasing-out) alapján 2005-ig, illetve 2006-ig.

4. Strukturális támogatások 1994–99 között

Az Unió az 1994–1999 közötti időszakra a fejlesztési prioritások figyelembevételével *hat támogatandó célkitűzést* határozott meg azon célból, hogy az egész közösség szintjén jelezze a források koncentrált felhasználását. E célkitűzések egy része földrajzilag meghatározható hátrányos helyzetű régiókra vonatkozik, másik része viszont a szerkezeti problémákhoz kapcsolódik. Ennek következtében az egy célhoz rendelt forrásokat az Unió bármely területi egységében (régió, kistérség, település) fel lehet használni.

1. Célkitűzés

Elmaradt régiók fejlődésének és szerkezeti alkalmazkodásának elősegítése.

A regionális szinten (NUTS 2) értelmezendő célkitűzés azokat a térségeket érintette, ahol az egy főre jutó GDP – a három előző év adatai alapján – a közösségi átlag 75%-ánál alacsonyabb volt.

2. Célkitűzés

Az ipar hanyatlása által súlyosan érintett régiók helyzetének javítása.

A célkitűzés azokra a hanyatló ipari területekre, régiókra, határvidékekre vagy kistérségekre vonatkozik (NUTS 3 szint), ahol a munkanélküliség és az ipari foglalkoztatás aránya magasabb a közösségi átlagnál. Az ipari munkahelyek strukturális leépülése tapasztalható, s ezzel párhuzamosan jelentősen csökken az iparban foglalkoztatottak száma.

3. Célkitűzés

Küzdelem a tartós munkanélküliség ellen, a fiatalok és a munkaerőpiacról kiszoruló személyek társadalmi beilleszkedése.

4. Célkitűzés

A munkavállalók alkalmazkodása az iparban és a termelési rendszerekben végbeménő változásokhoz a munkanélküliség megelőzését célzó intézkedések segítésével.

5/a Célkitűzés

A mezőgazdasági területek fejlődésének segítése a mezőgazdasági szerkezet átalakításának felgyorsításával

5/b Célkitűzés

A mezőgazdasági területek fejlődésének és szerkezeti átalakulásának elősegítése a kedvezőtlen adottságú vidéki térségekben. Az északi országok rendkívül alacsony népsűrűségű területeinek támogatása.

6. Célkitűzés

A regionális léptékű célkitűzés (NUTS 2 régió) a 8 fő/km²-nél alacsonyabb népsűrűséggel rendelkező területekre vonatkozik az Unió észak-európai országaiban (Finnország, Svédország).

Az Európai Unió tagállamainak területi beosztása a statisztikai rendszer (NUTS) szerint – 1999

Ország	NUTS 1	NUTS 2	NUTS 3	összes
Belgium	3	11	43	57
Dánia	1	1	15	17
Németország	16	40	423	479
Görögország	4	13	51	68
Írország	1	2	8	11
Olaszország	11	20	103	134
Luxemburg	1	1	1	3
Spanyolország	7	17	50	74
Hollandia	4	12	40	56
Portugália	3	7	50	60
Franciaország	9	26	100	135
Finnország	2	6	20	28
Svédország	1	8	21	30
Nagy-Britannia	12	37	133	182
Ausztria	3	9	35	47
EU15	78	210	1 093	1 381

Forrás: www.inforegio.org

A források és a működés elvei

Az Európai Unió regionális politikájának forrásait jelentő Strukturális Alapok a következő tényezőkből tevődnek össze:

- Európai Regionális Fejlesztési Alap (angol rövidítése ERDF): 1975-ben jött létre, a gazdasági szempontból hátrányos helyzetű régiók támogatását szolgálja, elsősorban a termelő beruházások, az infrastruktúra és a kisvállalkozások fejlesztését segíti (1. célkitűzés),
- Európai Szociális Alap (angol rövidítése ESF): 1960-ban jött létre, elsődlegesen a szakképzés és a foglalkoztatás ösztönzését hivatott támogatni (3. célkitűzés), (ezenkívül segítséget nyújt az 1., 2. célkitűzés megvalósításához),
- Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (angol rövidítése EAGGF): 1962-ben jött létre, a mezőgazdasági szerkezet átalakítását és a vidékfejlesztés támogatását szolgálja (1. célkitűzés),
- Halászati Pénzügyi Alap (angol rövidítése FIFG): 1993-tól működik a halászati ágazat alakításának segítésére.

A Strukturális Alapok pénzügyi háttere

1958–1988	58,4 milliárd ECU
1989–1993	64,0 milliárd ECU
1994–1999	154,6 milliárd ECU
2000–2006	195,0 milliárd EUR

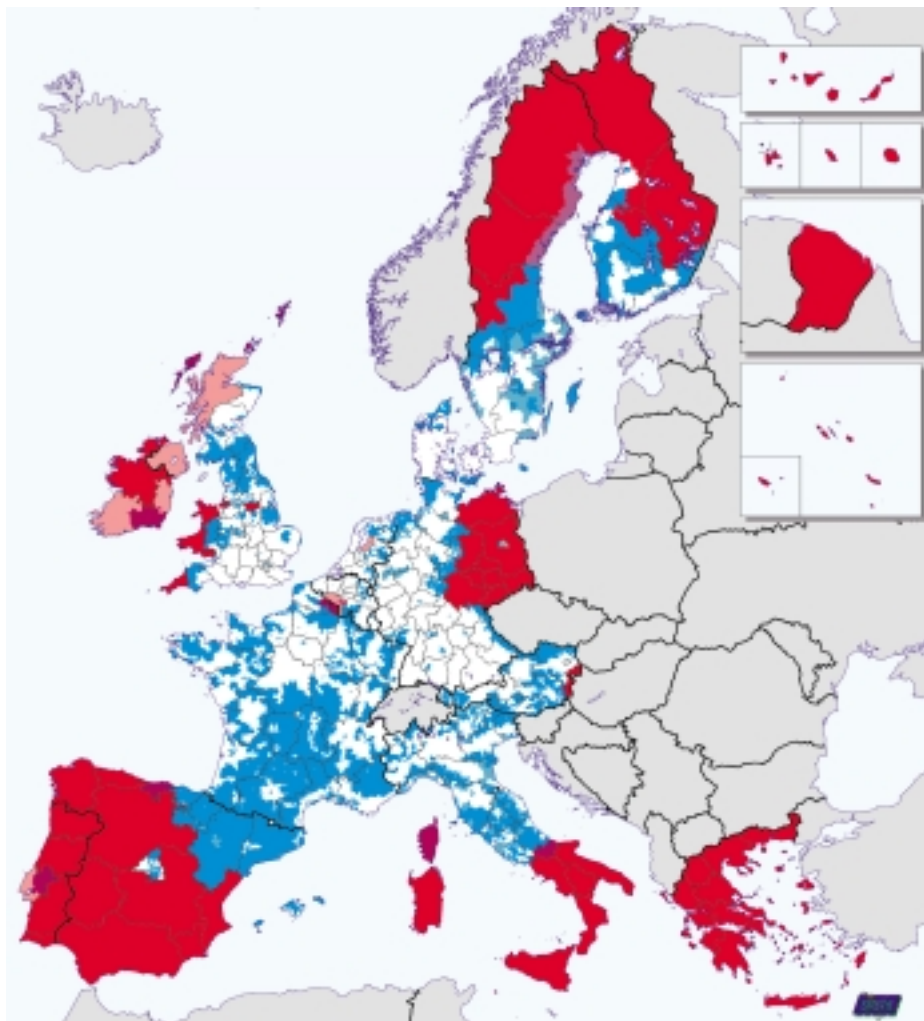
A Strukturális Alapok felhasználásának alapja olyan vissza nem térítendő támogatások nyújtása, amelyek a különféle programok, projektek részfinanszírozására épülnek. A Strukturális Alapok által nyújtott támogatások 1994–1999 között az európai uniós országok lakosságának mintegy 50%-át érintették. Az 1989–1999 közötti időszakban a Strukturális Alapokból származó támogatások csaknem kétharmadát az 1. célkitűzés szolgálatába állították, és az 1994–1999. tervidőszak végére ez az arány elérte a 70 százalékot.

A Kohéziós Alapot a Maastrichti Szerződés hozta létre, hogy az Unió a Strukturális Alapok mellett a környezetvédelemmel és a transzeurópai közlekedési hálózatokkal kapcsolatos projektek támogatásával segítséget nyújthasson az Európai Gazdasági és Monetáris Unióra való felkészülésben négy országnak: Görögországnak, Portugáliának, Írországnak és Spanyolországnak. Ezekben az országokban ugyanis az egy főre jutó GDP értéke az 1992. évi EU-átlag 90%-nál alacsonyabb volt. A Kohéziós Alap összege 1993–1999 között 15,5 milliárd ECU.

Az Európai Beruházási Bank (angol rövidítése EIB) hitelek biztosításával járul hozzá a gazdasági és társadalmi kohézióhoz.

Kedvezményezett térségek az Európai Unióban

- 1. célkitűzés
- Fokozatosan megszűnő támogatás (phasing-out) 2005. dec. 31-ig
- Fokozatosan megszűnő támogatás (phasing-out) 2006. dec. 31-ig
- Speciális program

- 2. célkitűzés
- 2. célkitűzés (részben)
- NUTS 2 határok

Forrás: www.inforegio.org

**A Strukturális Alapokból származó támogatások megoszlása célkitűzések
és országok szerint, 2000–2006 (millió euró 1999-es áron)**

Ország	1. célkitűzés	Átmeneti időszak (phasing-out)	2. célkitűzés	A korábbi 2. és 5b alapján folyósított	3. célkitűzés	Összesen
Belgium	0	625,00	368,00	65,00	737,00	1 795
Dánia	0	0	156,00	27,00	365,00	548,00
NSZK	19 929	729,00	2 984,00	526,00	4 581,00	28 749,00
Görögország	20 961,00	0	0	0	0	20 961,00
Spanyolország	37 744,00	352,00	2 553,00	98,00	2 140,00	42 887,00
Franciaország	3 254,00	551,00	5 437,00	613,00	4 540,00	14 395,00
Írország	1 315,00	1 773,00	0	0	0	3 088,00
Olaszország	21 935,00	187,00	2 145,00	377,00	3 744,00	28 388,00
Luxemburg	0	0	34,00	6,00	38,00	78,00
Hollandia	0	123,00	676,00	119,00	1 686,00	2 604,00
Ausztria	261,00	0	578,00	102,00	528,00	1 469,00
Portugália	16 124,00	2 905,00	0	0	0	19 029,00
Finnország	913,00	0	459,00	30,00	403,00	1 805,00
Svédország	722,00	0	354,00	52,00	720,00	1 848,00
Nagy-Britannia	5 085,00	1 166,00	3 989,00	706,00	4 568,00	15 514,00
EU összes	128 243,00	8 411,00	19 733,00	2 721,00	24 050,00	183 158,00

Forrás: www.inforegio.org

Az Európai Unió regionális politikája *fejlesztési programokat* támogat.

Ezek a programok:

- az adott térségek jövőbeli célkitűzéseire épülnek, azok részét képezik,
- meghatározott fejlesztési célokat, azok rendszerét jelölik ki,
- önálló költségvetéssel rendelkeznek,
- a partnerek egyetértésén alapulnak (érintettek, régió, tagállam, EU Bizottság).

A program két irányból indulhat. Az első az *országos* vagy *regionális* szint, a második a *közösségi szint*. Az országos szinten kezdeményezett programok a tagállamok vagy azok régióinak területfejlesztési terveire vagy *egységes programozási dokumentumaira* (SPD) épülnek. A területfejlesztési tervet az EU Bizottsággal egyeztetik, majd

elfogadásukat követően összeáll a *közösségi támogatási keret* (CSF), illetve a további jóváhagyást igénylő programok listája. Az egységes programozási dokumentumok – amiket a tagállamok nyújtanak be – ezzel szemben már eleve programjavaslatokat tartalmaznak. Ezek az EU Bizottság jóváhagyását követően operatív programokká válnak. Mind a közösségi támogatási keret, mind az egységes programozási dokumentumok prioritást élvező intézkedéseket tartalmaznak, és jelzik a szükséges támogatási összegeket.

A Közösségi Kezdeményezéseket a fejlesztési programok másik metszeteként az EU Bizottság által meghatározott irányelvek alapján dolgozzák ki. A Kezdeményezések kiegészítik a közösségi támogatási

kereteket és az egységes programozási dokumentumokat, s olyan problémák megoldását szorgalmazzák, amelyek az egész közösség számára fontosak lehetnek.

A programozás elvét nem alkalmazzák az EU Bizottság által kezelt, ún. Innovatív Kezdeményezéseknél, amelyek arra szolgálnak, hogy egyrészt – kísérleti jelleggel – új intézkedések bevezetését tanulmányozzák, másrészt pedig segítségükkel a közösség jövőbeli helyzetét, annak politikáját megalapozó elemzések, tanulmányok készüljenek el.

A térségek fejlesztési stratégiájába foglalt célok alapján a programot a térségek gazdasági és társadalmi szereplői (helyi önkormányzatok, szövetségek, gazdasági egységek, nonprofit szervezetek) dolgozzák ki. A program a célok megvalósításának menete, így mindazokat a lépéseket tartalmazza, amelyek szükségesek annak megvalósításához. Egyben részletesen taglalja a forrásokat, azok összetételét, időbeli ütemezését. A programokat az országos és regionális szervek bírálják el, s egyúttal további nemzeti (országos, regionális) forrásokat jelölnek meg a célok eléréséhez. A programokat közvetlenül vagy az illetékes országos, illetve regionális szerveken keresztül lehet az EU Bizottsághoz benyújtani. Az elfogadást követően a megvalósításban az illetékes országos vagy regionális szervek vesznek részt. A támogatás fontos feltétele, hogy a végrehajtást egy monitoring bizottság ellenőrizze, amelyben a régió, az országos szervek és az EU Bizottság képviselői foglalnak helyet.

Az EU regionális politikájának eredményességével kapcsolatban elmondható, hogy különösen az 1. célkitűzés térségeiben lehet látványos sikerekről beszámolni. Hiszen ezen térségek infrastrukturális felszereltsége növekedett, központjaik elérhetősége jelentősen javult, a térségben mérséklődtek a foglalkoztatási feszültségek. Ugyan-

akkor a helyi erőforrások új hasznosítása is megvalósult, ami ezen térségekben további gazdasági aktivitást gerjesztett. Ennek a politikának a pusztán pénzügyi mérlegek mellett számos politikai, társadalmi hatása is van, amely az európai térség kohéziójának erősítése mellett a regionális és a helyi értékek megismertetéséhez, magának a térségi és lokális identitásnak az erősítéséhez is hozzájárul.

5. A jövőbeli irányok

Az EU regionális politikájának un. nagy korszaka 1999-cel véget ért, miután lezárult az 1994–99 közötti költségvetési időszak, amelyben – a Maastrichti Szerződés szellemében – kidolgozták és alkalmazták az egységes belső piac kialakításában komoly szerepet játszó, a tőke, az áruk, a szolgáltatások és a munkaerő szabad mozgását szorgalmazó regionális politika elveit, eszköz- és intézményrendszerét.

A regionális politika egésze, az arra épülő eszköz- és intézményrendszer eddig feltárt hiányosságai fokozatosan váltak ismertté. Az EU által is elismert például, hogy a támogatások felhasználásának ellenőrzése, a monitoring nem megfelelő, az eredményesség mérése, azok valós területi/regionális kihatásainak kimutatása nehézkes. Ennek egyik oka, hogy az egyes tagállamokban más és más a támogatások értékelésének módja, más az ellenőrzés, illetve a visszajelzés mechanizmusa. Az értékelési kritériumok mind mennyiségi, mind minőségi szempontból meglehetősen általánosak, összességükben nem alkalmazhatók a tagállamok egészére vetítve.

További nehézségeket okoz, hogy a tagállamok konkrét fejlesztési célkitűzéseiben lényeges eltérések tapasztalhatók, így az összevetés is gondot jelent, aminek a következtében az eredmények mérése, hatása is más lehet.

Az Unió megreformált regionális politikájának kidolgozása az „Európai Területfejlesztés Perspektívái” (European Spatial Development Perspective – ESDP) c. tanulmány alapján kezdődött meg, amely az ezredforduló utáni Unió regionális politikájának főbb irányait vázolja fel. A tanulmány szerint a jövőben meghatározónak tekinthető egyrészt a városrendszerek és hálózatok fejlesztése, másrészt az infrastruktúra és a tudásanyaghoz jutás biztosítása, valamint a természeti és a kulturális örökség fokozott védelme, ennek a területi, regionális folyamatokba való integrálása, s végül az integrált területfejlesztés, amely az európai szintű a *transznacionális* (nemzetek közötti) és *multiregionális* (több ország egymással érintkező régióit összekötő) stratégiák kialakítását szorgalmazza.

Az ESDP-ben felvázolt jövőbeli fejlesztési irányok azt jelzik, hogy mind határozottabban folyik az európai gazdasági térség erősítése. Az elkövetkezendő évek célkitűzései között szerepel az átfogó hálózati rendszerek további fejlesztése, a regionális szintű együttműködés bővítése, ami a he-

lyi, területi erőforrások jobb hasznosítására adhat új megoldásokat.

Az Európai Tanács 1999. március 24–26. között rendkívüli ülést tartott Berlinben, amelynek fő célkitűzése az Agenda 2000 vitájának lezárása volt, az immár hivatalosan jóváhagyott dokumentum egyik sarkalatos pontja az EU-n belüli gazdasági és szociális kohézió erősítése, a strukturális (támogatási) politikák pénzügyi koncentrációjának, hatékonyságának növelése.

A Strukturális Alapok

Az Európai Tanács döntése szerint a strukturális politikák területén a korábbi hat célkitűzést három célkitűzésre csökkentik. A strukturális politikák finanszírozására a 2000–2006 közötti költségvetési periódusban 213 milliárd eurót különítettek el, amely biztosítja a korábbi költségvetési periódus évi átlagos támogatási intenzitásának fenntartását. A 213 milliárd euróból 195 milliárd euró jut a Strukturális Alapokra és 18 milliárd euró a Kohéziós Alapra az alábbi évenkénti megoszlás szerint:

A strukturális politikák finanszírozása (millió euró, 1999-es áron)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Strukturális Alapok	29 430	28 840	28 250	27 670	27 080	27 080	26 660
Kohéziós Alap	26 152	6 152	6 152	615	2 515	2 515	2 510
Összesen	32 045	31 455	30 865	30 285	29 595	29 595	29 170

Az új **1. célkitűzés** a legelmaradottabb régiók támogatását szolgálja. Ezek azok a jelenlegi NUTS 2 régiók, ahol

- az egy főre jutó GDP a közösségi átlag 75%-át nem éri el,
- a legtávolabb fekvő régiók (pl. francia tengerentúli területek), amelyek egyértelműen a 75%-os küszöbérték alatt vannak,

- a korábbi 6. célkitűzés (kivételesen alacsony népsűrűségű (svéd, finn régiók) területek.

Azon tengerparti, tenger melléki területek, amelyek – különösen a svéd és a finn belépést követően kiemelt figyelemben részesülnek – nem lennének jogosultak az 1. célkitűzés támogatásaira, kompenzálásképpen a Halászati Pénzügyi Alapból igényel-

hetnek forrásokat. 2000–2006 között erre 1106 milliárd euró áll rendelkezésre.

Az új 2. *célkitűzés* a gazdasági, társadalmi átalakulás alatt lévő, strukturális nehézségekkel küzdő régiókat támogatja. Az Unió lakosságának legfeljebb 18%-a tartozhat a 2. célkitűzés alá, tagállamonként meghatározandó egységes (népességi) kvóták alapján az össztermelésen belül az ipar 10%-kal, a mezőgazdaság 5%-kal részesedhet a támogatásból. Az ipar vonatkozásában azok a NUTS 3 szintű területek tartoznak ide, amelyekben a munkanélküliség illetve, az ipari foglalkoztatottság aránya a közösségi szint fölött van. A mezőgazdaság vonatkozásában azok a NUTS 3 területek, amelyeken a népsűrűség kevesebb mint 100 fő/km², vagy a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma a közösségi átlag kétszerese / vagy ennél magasabb, illetve a munkanélküliség a közösségi átlagnál magasabb.

A 2. célkitűzés által lefedett népesség országokként (millió fő / lakossági %arány)

Belgium	1,269	12%
Dánia	0,538	10%
Németország	10,269	13%
Olaszország	7,402	13%
Luxemburg	0,118	28%
Spanyolország	8,809	22%
Hollandia	2,333	15%
Ausztria	1,995	25%
Franciaország	18,768	31%
Finnország	1,582	31%
Svédország	1,223	14%
Nagy-Britannia	14,008	24%
EU-15	67,666	18%

Megjegyzés: A fenti összesítésben nem szereplő tagállamok nem jogosultak a 2. célkitűzés támogatásaira, miután pl. Görögország egész területe az 1. célkitűzés hatálya alá esik.

Forrás: www.inforegio.org

Az új 3. *célkitűzés* az oktatás, képzés és foglalkoztatás rendszerének és politikáinak modernizációját támogatja az 1. célkitűzésen kívül eső területeken. Minden egyes tagállam százalékos formában részesedik az e célra szánt összegből, a területén élő érdekelt célcsoportoknak az uniós egészhez viszonyított aránya alapján.

A Strukturális Alapok forrásainak 69,7%-a (135,9 milliárd euró) fordítható az 1. célkitűzés céljainak támogatására, beleértve az átmeneti intézkedések finanszírozását szolgáló 4,3%-ot. 22,5 milliárd euró (11,5%) jut a 2. célkitűzés és 24,05 milliárd euró (12,3%) a 3. célkitűzés finanszírozására.

Az egyes célkitűzések feltételeinek az új költségvetési periódusban már nem megfelelő régiók átmeneti támogatásban (phasing-out) részesülnek, melynek fedezetére összesen 11,14 milliárd euró szánnak. A Tanács döntése szerint a Strukturális Alapokból és a Kohéziós Alapból – együttesen számítva – egyetlen tagállam sem részesülhet a GDP-je 4%-ánál nagyobb támogatásban.

A közösségi támogatás aránya az 1. célkitűzés esetében általános szabályként a projekt összes költségének legfeljebb 75%-a lehet. A Kohéziós Alapból támogatott országok esetében a maximális közösségi támogatás ugyanakkor elérheti a 80–85%-ot is. A 2. és a 3. célkitűzés esetében a maximális közösségi hozzájárulás az összes költség 50%-a lehet.

Közösségi Kezdeményezések

Az Európai Unió gazdasági és szociális kohézió néven összefoglalt közösségi alapokból finanszírozott strukturális támogatáspolitikájának szerves összetevői az un. közösségi kezdeményezések.

A közösségi kezdeményezések eredete 1989-re nyúlik vissza, amikor a Bizottság javaslatot tett a tagállamoknak, hogy az EU egészét érintő, ugyanakkor egyedi elbánást

kívánó regionális fejlesztési problémák megoldására e közösségi kezdeményezések révén különítsenek el pénzügyi eszközöket. A közösségi kezdeményezések kiegészítői a Közösség Általános Támogatási Keretprogramjának, beleértve az Egységes Programkezelési Dokumentációt (angol rövidítése SPD). Ez utóbbiakat a tagállamok a Bizottsággal egyeztetve, a regionális és nemzeti fejlesztési tervekkel összhangban alakítják ki, a tagállamok és a Bizottság illetékes Főigazgatóságainak egyeztető tárgyalásait követően. 1994 júniusában a Bizottság összesen 14 közösségi kezdeményezést jelölt ki, mint támogatott programot az 1994–99 közötti időszakon belül. A 14 program összköltségvetése 13,45 milliárd euró volt, kiegészítő közösségi kezdeményezés volt például *Employment, Adapt, Urban, Pesca*.

A 2000–2006 közötti költségvetési idő-

szakban a Bizottság tovább növeli a közösségi kezdeményezések európai dimenzióját annak érdekében, hogy még teljesebb összhangot teremtsenek a strukturális támogatási politika célkitűzései és a közösségi kezdeményezések között. Ebből kiindulva, a rendelkezésre álló pénzügyi eszközök minél hatékonyabb koncentrált felhasználása érdekében csökkentették a kezdeményezések számát négyre: INTERREG (határokon átnyúló, interregionális együttműködés), URBAN (városok és városkörzetek gazdasági/szociális megújítása), LEADER (vidékfejlesztés) és EQUAL (a munkaerő-piaci diszkrimináció és hátrányos megkülönböztetés elleni, nemzetek/régiók közötti együttműködés). E programok összköltségvetése 10,44 milliárd euró, amely a Strukturális Alapon belül 5,3%-ot képvisel.

***Közösségi Kezdeményezésekből juttatott támogatások tagállamonként
2000–2006 között (millió euró)***

	<i>Interreg</i>	<i>Equal</i>	<i>Leader</i>	<i>Urban</i>
Ausztria	183	96	71	8
Belgium	104	70	15	20
Dánia	34	28	16	5
Finnország	129	68	52	5
Franciaország	397	301	252	96
Görögország	568	98	172	24
Hollandia	349	196	78	28
Írország	89	34	48	5
Luxemburg	7	4	2	0
Nagy-Britannia	362	376	106	117
Németország	737	484	247	140
Olaszország	426	371	267	108
Portugália	394	107	152	18
Spanyolország	900	485	467	106
Svédország	154	81	38	5

Forrás: www.inforegio.org

Külön említést érdemel, hogy az INTERREG lehetőségeinek bővítése kapcsán az EU hangsúlyozottan szól a majdani bővítésből fakadó feladatokról, kiemelve a tagjelölt országokkal kialakított, határokon átnyúló együttműködés fejlesztésének fontosságát.

A Kohéziós Alap

A Tanács 1999-ben hozott döntése szerint a Kohéziós Alap továbbra is fennmarad a jelenleg is támogatott négy ország részvételével. A kedvezményezett országok támogatási jogosultságának felülvizsgálatára 2003-ban kerül sor. Ha egy kohéziós ország – fejlettségi szintje alapján – nem lesz jogosult a támogatásra, akkor a Kohéziós Alapban elkülönített összeg megfelelő mértékben csökken.

A kohéziós politika reformja egyszerre öleli fel a megőrzés és a változtatás szándékát. Hatékonyabbá teszi a Strukturális Alapok felhasználását, többek között a célrendszer koncentrációjával. A kohéziós országok érdekelttségét szolgálja a kohéziós alap *degresszív* fenntartása.

Nagy jelentőséggel bír, hogy az új **költségvetési keret** egyértelműen tartalmazza azt a *munkahipotézist*, hogy az újabb bővítési hullám 2002-től valósulhat meg. A 2000-tól 2006-ig terjedő időszakra elkülönítve kerültek meghatározásra (az 5+1 országra vetítve) a kibővítéssel kapcsolatos költségek. Az **előcsatlakozási eszközök** a korábbiakhoz hasonlóan ugyancsak elkülönítve, új fejezetben változatlan nagysággal szerepelnek.

6. Magyarország és a régiók

Hazánk európai uniós csatlakozásának előkészítésében a regionális politika szerepe fokozatosan nő. A Bizottság Magyarországra vonatkozó éves országvéleményeiben (1999, 2000) megállapította, hogy a csatlakozásra váró országok közül egyedül Magyarországon létezik olyan területfejlesztési törvény, amelynek elvei alapvetően harmonizálnak az EU vonatkozó célkitűzéseivel.

A területfejlesztés cél-, eszköz- és intézményrendszerét az 1996. évi XXI. a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény, a területfejlesztési támogatások és a decentralizáció elveiről és a kedvezményezett területek besorolásának feltételrendszeréről, valamint az Országos Területfejlesztési Koncepcióról (OTK) szóló országgyűlési határozatok és a végrehajtásukról rendelkező kormányrendeletek, kormányhatározatok alapozzák meg.

Az EU-integrációval összefüggésben tehát szükséges a területfejlesztési tervezés (programozás) és programfinanszírozás, a területfejlesztési intézményrendszer (Regionális Fejlesztési Ügynökségek, területi monitoring bizottságok) továbbfejlesztése, az EU Strukturális Alapokkal harmonizáló magyar támogatáspolitikák kialakítása.

1998-ban az Országgyűlés határozatával elfogadták a területfejlesztési politika általános céljait és irányelveit, a területfejlesztés szempontjából legfontosabb ágazati prioritásokat és az ezredfordulóig szóló feladatokat meghatározó Országos Területfejlesztési Koncepciót. A határozatban az integrációt illető területfejlesztési politika irányelvei mellett az EU-csatlakozásból adódó legfontosabb teendők is megfogalmazásra kerültek. A Koncepció továbbá kijelölte a NUTS 2 szintű tervezési-statisztikai régiókat. Erre a

szintre épül a Strukturális és Kohéziós Alapokból érkező támogatások regionális szintű fogadó intézményrendszere.

A kormány 1999-ben elfogadta a területfejlesztési törvény módosítási javaslatát. A módosítás középpontjában a regionális fejlesztési tanácsok megerősítése, a kötelezően ellátandó feladatok meghatározása, a működési területeken előforduló átfedések elkerülése és a megfelelő munkaszervezet létrehozása áll. A Parlament 1999. október 21-én elfogadta a területfejlesztési törvény módosítását.

A területfejlesztés célkitűzéseinek teljesüléséhez a legfontosabb jogszabály-módosítások a regionális programozás feltételeinek a megteremtésével függnek össze. Támogatási rendszerünk átalakításának soron következő lépéseiről szóló 1999. júniusi kormányhatározatban és a kapcsolódó cselekvési tervben rögzítettek alapján rendezésre került a tervezési-statisztikai régiók hatásköre és forrásfelhasználása. Biztosított a régiók olyan saját bevétele, amely a Strukturális Alapokból elnyerhető támogatásoknál a régiók számára lehetővé teszi az együttes finanszírozást.

A megalakult középszintű területfejlesztési intézményrendszer a koncepciók kialakításában, a decentralizált állami területfejlesztési források pályázati úton történő felhasználásában töltött be szerepet. A megyei területfejlesztési tanácsok fenntartása továbbra is indokolt a helyi gazdaság és infrastruktúra fejlesztése, összehangolása szempontjából.

Az intézményrendszer fejlesztéséhez nyújtott támogatás alapvető prioritása az EU Phare területfejlesztési programjainak. A területfejlesztés programjai – egységes irányítási keretben a határon átnyúló fejlesztéseket támogató Phare-programokkal – az FVM irányítása alatt valósulnak meg, így a programok közvetlen koordinációja

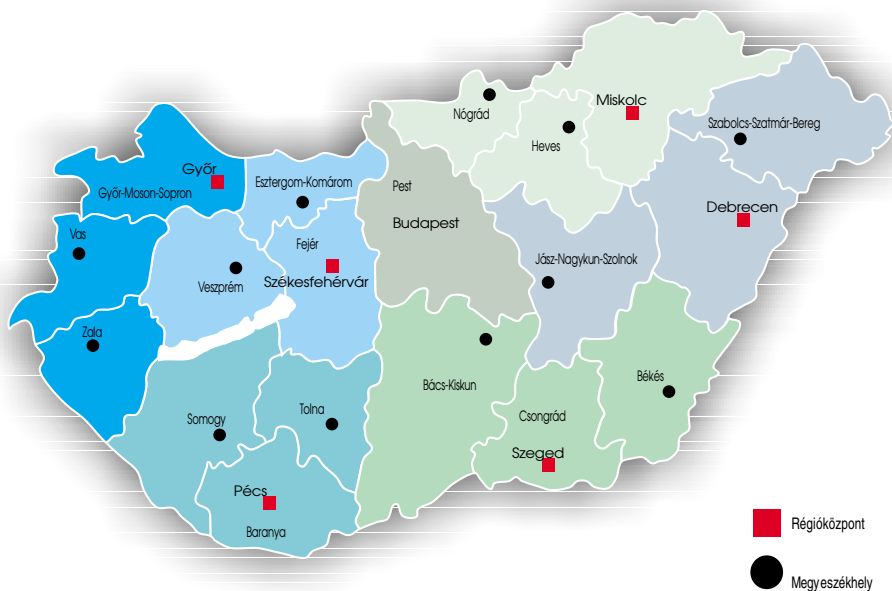
biztosított a kormány szakmapolitikai prioritásaival.

Azonos súllyal szerepel a Phare programjaiban a központi intézményrendszer és a regionális intézményrendszer erősítése. A központi szinten elsősorban a koordinációs feladatokra való felkészülés elősegítése élvez előnyt, míg regionális szinten a NUTS 2 régiók tervezési (programozási) és program-megvalósítási kapacitásának, a régiók ún. abszorpciós (felvevő) képességének növelése.

Cél az, hogy a magyarországi NUTS 2 besorolású régiók – legalább egy területfejlesztési Phare-program kapcsán – konkrét munkatapasztalatot szerezzenek a decentralizált program-megvalósítás terén.

A Phare támogatások mellett a magyar területfejlesztést szolgálja az Európai Unió részéről biztosított ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession) és a SAPARD (Community Support Regulation for Pre-Accession Measures for Agriculture and Rural Development) alapok. Az ISPA megegyezik az Európai Unió Kohéziós Alapjával, és célja, hogy a csatlakozó országokban jelentősebb közlekedési és környezetvédelmi problémák megoldását támogassa. Az ISPA-alapból Magyarország évente kb. 80 millió euróra számíthat, ami a vasúthálózat korszerűsítéséhez, autópálya-építéshez és szennyvíztisztítók kiépítéséhez járul hozzá. A SAPARD program célja a vidék és a mezőgazdaság fejlesztésének támogatása, ezeknek a szektoroknak a felkészítése a csatlakozásra. 2000-2006 között éves szinten 520 millió eurót szánnak a célok megvalósítására a csatlakozni szándékozó 10 közép-kelet-európai országban. Hazánk évente kb. 50 millió euróra számíthat. A SAPARD program célkitűzéseinek szellemében elkészültek a magyar régiók és kistérségek programjai, amelyek közül a legjobbak nyernek majd el támogatást. Jelen-

Magyarország megyéi és tervezési-stratégiai régiói (1998)

leg kiépítés alatt áll a program intézményi bázisa, ami alapja a megvalósításnak.

Az Európai Unió gyakorlatának megfelelően Magyarországon is megalakultak a központi monitoring bizottságok. A regionális programok figyelemmel kísérése azonban szükségessé teszi a területi monitoring bizottságok létrehozását, amelyeket az Országos Területfejlesztési Konceptióban meghatározott tervezési-statisztikai régiók szintjén javasolt kiépíteni.

A kormányprogram célul tűzi ki a megyei közigazgatás súlypontjának áthelyezését, részint a városkörnyéki, részint pedig az ennél magasabb, regionális szintre. Már ma is működik a regionális fejlesztési tanácsok olyan rendszere, amely – átalakításokkal – képes lehet megvalósítani az EU-konform támogatási rendszert.

A regionális szintű területfejlesztési koncepcióra vonatkozó kormányzati feladatterv kimondja: a területfejlesztési törvény módosításával összhangban ki kell dolgozni a regionális fejlesztési tanácsok törvényességi felügyeleti, valamint a regionális fejlesztési támogatások általános monitoringjának szervezeti és működési rendjét, felül kell vizsgálni a területi és települési államigazgatási szervek feladat- és hatáskörét, jogállását, szervezetét és működését. A felülvizsgálat során át kell tekinteni:

- hol szükségtelen az állami beavatkozás vagy az állami beavatkozás hol biztosítható más – nem közigazgatási – eszközökkel;
- hol szüntethető meg azok államigazgatási jellege;

– a továbbra is szükséges államigazgatási feladatok esetében indokolt törekedni arra, hogy azok az ügyfelekhez legközelebbi szintre – területi vagy

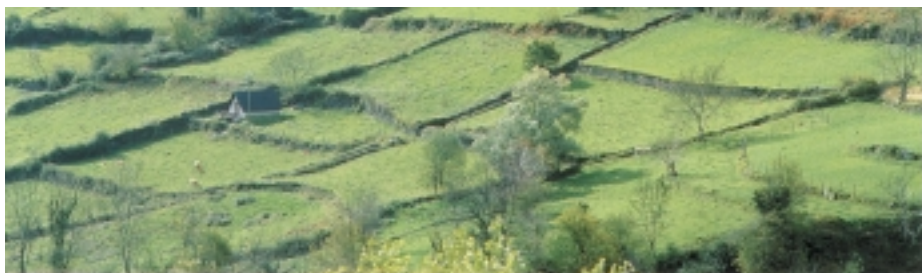
helyi államigazgatási szervekhez –, illetve települési önkormányzati jegyzőkhöz kerüljenek.

*A magyarországi tervezési-statisztikai régiók**

Közép-Magyarország (KMO)	Budapest és Pest megye
Közép-Dunántúl (KDT)	Fejér, Komárom-Esztergom, Veszprém megye
Nyugat-Dunántúl (NYDT)	Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala megye
Dél-Dunántúl (DDT)	Baranya, Somogy, Tolna megye
Észak-Magyarország (ÉMO)	BAZ, Heves, Nógrád megye
Észak-Alföld (ÉAF)	Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
Dél-Alföld (DAF)	Bács-Kiskun, Békés, Csongrád megye

*Népesség (fő – 2000. január 1.)***

	<i>Települések száma</i>	
Közép-Magyarország	2844	185
Közép-Dunántúl	1107	405
Nyugat-Dunántúl	984	648
Dél-Dunántúl	974	653
Észak-Magyarország	1269	603
Észak-Alföld	1522	387
Dél-Alföld	1341	254
Budapest	1811	

A magyarországi tervezési-statisztikai régiók néhány jellemző adata (1999)**

Bruttó hazai termék (milliárd Ft)

	KMO	KDT	NYDT	DDT	ÉMO	ÉAF	DAF
1996	2867	692	708	537	605	734	751
1997	3604	899	879	645	729	893	892
1998	4220	1 088	1 091	757	867	1 034	1 030

Bruttó hazai termék területi megoszlása (%)

	KMO	KDT	NYDT	DDT	ÉMO	ÉAF	DAF
1996	41,6	10,0	10,3	7,8	8,8	10,6	10,9
1997	42,2	10,5	10,3	7,6	8,5	10,5	10,4
1998	41,8	10,8	10,8	7,5	8,6	10,3	10,2

Az ország összes GDP-jéből Budapest: 34,5 (1996); 34,5 (1997); 34,1 (1998)

Külföldi érdekeltségű vállalkozások (1998) – milliárd Ft

Régió	Összesen (db)	Jegyzett tőke	ebből külföldi
Közép-Magyarország	15 590	2059	1554
Közép-Dunántúl	1817	191	159
Nyugat-Dunántúl	2944	279	223
Dél-Dunántúl	1832	93	74
Észak-Magyarország	865	229	169
Észak-Alföld	1383	134	103
Dél-Alföld	2368	139	111
Budapest	13 804	1768	1298

* A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. tv. 5. §-ában definiálta a tervezési-statisztikai régió fogalmát. Az OTK-ról szóló 35/1998. (III. 20.) OGY határozat II. fejezetének 5.2. pontja meghatározta a régiókra való felosztást, ennek alapján hét régiót neveztek meg.

** Forrás: Magyar Régiók Zsebkönyve KSH 2000.

Nyilvántartott munkanélküliek száma (fő – 1999. december)

Közép-Magyarország	50 049
Közép-Dunántúl	39 576
Nyugat-Dunántúl	26 801
Dél-Dunántúl	48 477
Észak-Magyarország	84 659
Észak-Alföld	94 873
Dél-Alföld	60 074
Budapest	27 154

Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete (Ft/hó – 1999)

	<i>Fizikai</i>	<i>Szellemi</i>
Közép-Magyarország	62 223	128 000
Közép-Dunántúl	58 114	96 036
Nyugat-Dunántúl	55 849	91 530
Dél-Dunántúl	48 059	87 529
Észak-Magyarország	51 260	85 065
Észak-Alföld	45 690	83 624
Dél-Alföld	46 586	83 330
Budapest	64 923	132 363

**Információs források
és ajánlott magyar nyelvű irodalom:**

http://europa.eu.int/comm/regional_policy
Euro Info Service (az EU kiadóhivatalának magyarországi képviselője):
www.euroinfo.hu

- *Forman B.*: Regionális politika az Európai Unióban, VÁTI, Budapest 2000.
- *Forman B.*: Az EU strukturális és előcsatlakozási alapjai Európai Biz. Magy. Del. 2001

- *Horváth Gy.*: Európai regionális politika, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1998.
- *Iván G., Katona J.*: Regionális politika. In. Az Európai Unió politikái, Szerk.: Kende T., Szűcs T. Osiris Kiadó, Budapest 2000.
- *Pálné Kovács I.*: Regionális politika és közigazgatás, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1999.
- *Rechnitzer J.*: Területi stratégiák, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1998.

Tartalom

1. RÉGIÓ, REGIONALIZÁCIÓ, REGIONALIZMUS	3
2. A REGIONÁLIS POLITIKA TÖRTÉNETE	4
3. A REGIONÁLIS POLITIKA ALAPELVEI ÉS CÉLKITŰZÉSEI	6
4. STRUKTURÁLIS TÁMOGATÁSOK 1994–99 KÖZÖTT	10
5. A JÖVŐBELI IRÁNYOK	14
6. MAGYARORSZÁG ÉS A RÉGIÓK	18